

Ez a tudománypolitikai alapvetés (mert valóban az!) nem a mulandó ma számára iratott, hanem csak a jövőben fogja éreztetni hatását. Ott lesz minden magyar tudós és kultúrpolitikus asztalán és termékenyítőleg fogja befolyásolni mindannyiuk munkáját.

Barna Gyula.

Két akadémiai kiadvány. A Régi Magyar Költők Tára, meg a Régi Magyar Könyvtár gyarapodott újabban egy-egy nagyjértékű s már jóideje nehezen várt füzettel. Mindkettőt a nagy tudományú Dézsi Lajosnak, régibb irodalmunk e legalaposabb ismerőjének köszönhetjük, ki, mikor e csupán jelt adni kívánó sorokat írjuk, a Történettudományi Kézikönyv legújabb füzetében tudós buzgalmának egy páratlanul gazdag, legújabb eredményével lep meg, a történeti tárgyú magyar költészet teljes leltárával. Arra még lesz időnk visszatérni.

Mostani, akadémiai kiadványai közül az egyik «Jegyzetek a Régi Magyar Költők Tára hetedik kötetéhez» címen jelent meg. Magát a címben említett «hetedik kötetet» még Szilády Áron tette közzé 1912-ben, de a korábbi kötetektől eltérően már jegyzetek nélkül. Hozzáfogott ugyan a jegyzetek elkészítéséhez, de meghalt, mielőtt befejezhette volna. Hagyatéka feldolgozásával és kiegészítésével az arra leghivatottabb szakembert, Dézsi Lajost bízta meg az Akadémia. Az említett hetedik kötet 1560. és 1566. között írt költeményeket tartalmazott, köztük Pesti György Halálról való emlékeztető énekét, Méliusz és Bornemisza Péter verseit, a Szendrei Névtelen Szilágyi és Hajmásiját s a Balassi Menyhárt árulatasáról szóló komédiát. Épen e legfontosabb anyaghoz írta legkiválóbb és legönállóbb magyarázó jegyzeteit, vagy pótolta ki Szilády Áronéit legbőkezűbben a pótfüzet kiadója. — A XVI—XVII. század magyar irodalmát senki sem ismeri oly teljesen, mint Dézsi Lajos; mondhatnók: csak ő ismeri igazán. Nagy hálaára kötelezzen mindnyájunkat, ha e két évszázadnak — egyetemi jegyzetei tanúsága szerint — íróasztala fiókjában úgyis kész irodalomtörténetét közzétenné. Úgy tudjuk, e két évszázad széphistóriáinak hű másolata is birtokában van; megbecsülhetetlen kincs ez; s bár a Régi Magyar Költők Tárát ő fogja tovább szerkeszteni s annak kötetekben módja lesz közzétenni az említett szép-

históriákat, vajjon nem lehetne-e szeret ejteni azok együttes, minél előbbi, monumentális szép kiadásának?

Másik kiadványa a régebben Heinrich Gusztáv, most már Császári Elemér szerkesztésében folyó Régi Magyar Könyvtár 38-ik füzete: Rosnyai Dávid Horologium Turcicumának, e sokat emlegetett, de eddig csak másodkézből s szemelvényesen ismert, a XVII. század második feléből származó szépprózai műnek első közzététele. Rosnyai életrajzát, török közvetítéssel fordított művének végső eredetijét, a Pancsantantrát, Rosnyai utáni magyar fordítóit, Rosnyai fordítói eljárását ismertető alapos tanulmány vezet be s kiváló magyarázó jegyzetek követik a betűhív szövegközlést. Rosnyai műve, mely egyébként a török irodalommal való érintkezéseinknek egyik nevezetes emléke, laikusok figyelmét is megérdemlő, érdekes, sőt nem egyszer mulatságos olvasmány. —i—s

Regényfordítások. H. G. Wells: *Krisztina Alberta apja.* I—II. (Franklin.) Ford.: Kiss Dezső. — *Boylesve: Cloque kisasszony.* (Franklin.) Ford.: Komor András. Van néhány külföldi kedvence a magyar olvasóközönségnek, akiket állandó, rajongó szeretettel — félreért. Ilyen Anatole France, ilyen H. G. Wells. Az elsőben ősi világszemléletek lerombolóját, a másodikban az új világ apostolát látják, holott valójában Wells a ma, France a tegnapi szerelmese és egyiküknek sincs sok köze a holnaphoz. France szívesen feláldozná a jelenet, ha az ancien régime világát varázsolhatná helyére; forradalmár, de a multat kívánja vissza és nem hisz a jövőben. Wells viszont nagyon jól érzi magát a jelenben és ezt a legjobban épen utópisztikus regényei árulják el. Elérzékenyülő szeretettel tekint az emberiségre, amely évszázadok tévelygési után eljutott a mai tudományos, technikai, demokratikus tökéletességhez. A jövőendő csak a végre megtalált ösvényeken tovahaladás lehet, néhány kisebb-nagyobb akadály lebonntásával. Eszébe sem jut, hogy ez útvonalak változhatnak. Nagyon egyszerű és jámbor ez a Wells-féle világ-nézet.

Voltaire is büszke volt az emberiség haladására, dicsőítette korát és a tudományt, de mennyi történeti érzék, filozófiai kíváncsiság, költői készség, tudás, éleslátás, eleven nyugtalanság és lelkesedés volt a középszerű-

ség e genijében. Wells pedáns, költőietlen, laposan pragmatikus, színvak; egy iskolamester Voltaire.

A tanítót néha (sajnos, ritkán) háttérbe szorítja az író Wells és ilyenkor kiténik, hogy groteszk humorával jól ért szórakoztató történetek bonyolításához és az embereket is egészen jól tudja megfigyelni, ha nem akarja felvilágosítani őket. Előttém fekvő regényében érettebben, határozottabban érvényesül ez a szándéktalan írói szándék. Egy, magát a világ urának képzelő szegény bolond viszontagságai körül érdekesen rajzol meg néhány mai intellektuel ifjút hangos tehetetlenségükben, köztük a legjobb Krisztina Albertát, felvilágosodott és mégis naiv lelkével, szavakbafuló, meddő életével, csenevész érzelmeivel. Az egész munkában kissé rezignált, erősebben ironikus hang az uralkodó, mintha egy tapasztalt ember tartana szemlét éretlen gondolatok felett. A furcsa csak az, hogy ezek az éretlen gondolatok Wells saját, mai napig is áhitattal vallott eszményei.

*

A francia irodalomnak a nagy forradalom óta van egy különleges iránya: a tradicionáliszmus. Egy évszázad viharzó eseményei, világnézetváltozásai, stílusalakulásai között zavartalanul és türelmetlenül húzódik ez a gondolat napjainkig, nemzedékről-nemzedékre megtalálja a maga kiváló képviselőit és saját sorsán igazolja legjobban a folytonosság jelentőségét. Néhány tisztán csengő alaphang, a család, vallás, föld, hagyományok kultusza hangzik elő a mindig változó és mégis egy megnyilatkozásokból. A követői nem rettennek vissza, hogy elődjüket ismételjék; tudják, hogy hatalmasak az olyan eszmék, amelyek elbírájk az ismétlések teherpróbáját. És a gondolat, amit annyi egymás nyomába lépő generáció tart magasba, elszigeteltségében félelmeteserejű, anakronizmusávalegyedül szükséges modern, elvontságában a legtisztább művészi hatások kútfeje. Kezdetől fogva elméleti teremtoereje mellett, mely új történelmi, politikai, társadalomtudományi szempontokat formált, megvolt benne az artisztikus energia is és ez az idők folyamán csak fokozódott. Balzac regényeiben, Bonald elméleti munkáiban még nyersen, idegesen, egy diadalmas ifjú koráramlat elleni harcától zülaltan jelentek meg a tradicionalista elvek, hogy Bourget,

Maurras műveiben tökéletesen felépített rendszereké, műalkotásokká nőjenek. Harci készségükből mit sem veszítettek; csupán, mert ma a meggyőződés intellektuális hangulatát átszövi és megerősíti az író fájdalmas nosztalgijára irántuk, formailag és hatásukban is művésziivé váltak.

Érzelmi tradicionáliszmus szóal meg Boylesve regényeiben. Őt nem az elvek, de az elvekhez ragaszkodók sorsa érdekli; embereké, akiknek ösztönei, érzelmei, tettei egy nagy kötelességtudatban, eszmény előtt meghódolásban gyökereznek. Nem a kimagasló intellektusok belső küzdelmé, mint Bourget, nem is egyes osztályok öntudatlan hagyományhordozását (Marcel Proust arisztokratái) figyeli meg, hanem a kisvárosok kis emberei között keresi meg a hőstét. Itt találni még makacs erőfeszítést nemes rögeszmék megvalósítására, konok célratörést, amely különöse, mániakussá tesz valakit a világ szemében és amelynek kinevetetés, meg nem értés vagy üldözés a jutalma. Hagományoknak élni és makacsnak lenni egyet jelent következőményében, a szenvedésben is. Cloque kisasszony feláldozta önmaga nyugalmat, húga boldogságát, hogy teljesíteni lássa álmát és hatalmas bazilika emelkedjék városában, Toursban. Minden hiába; a közömbös hívők, a megalkuvók, a republikánus üzletemberek győzedelmeskednek, csúf, kicsiny, modern templom győtri meg Cloque kisasszony halálrafaradt lelkét.

A kisvárosi élet Boylesve-nél nem oly önzéstől eleven, mint Balzacnál, nem sivárny nyomasztó, mint Flaubert leírásában; csenedesebb, minden tragédiái ellenére derültebb, hangulatos és megszépült, mint mosolygó öregasszonyi arc. Az emberek nem jók, nem rosszak, inkább állhatatlanok és óvatosak. Az egy-két fanatikus rajongása elvész az apró mániák és apró érdekek tömegében. Senkik nem okolhatunk a bajokért, legfeljebb az örök emberi természetet és a könyörtelenül haladó időt.

Halász Gábor.

G. Le Bon: Új idők pszichológiája. Révai-kiadás. Fordította és bevezette: Dr. Strém Géza.

Le Bon könyvének alapgondolata szerint a háborút nem Franciaország nyerte meg, hanem Anglia. Legalább is a háború óta angol hegemonia nehezedik Európára. A könyv célja annak a módnak a megkeresése, amely Fran-